

Kuršu kultūrvēsturisko tūrisma objektu kopskats

Mag.hist. Andris Grīnbergs

Latvijas Petroglifu centrs,
vēsturnieks un dabas pētnieks,
SIA "Civitta Latvija" kultūras mantojuma eksperts,
Interneta vietnes www.petroglifi.lv autors

**KURZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONA SEMINĀRS
KULTŪRVĒSTURISKĀ MANTOJUMA POTENCIĀLS TŪRISMĀ**

Aizpute, 2018.g.1.marts

Kuršu pilskalni – tūrisma objekti

Sabīle ir pilsetiņa Talsu apriņķī, Abavas labajā krastā, 12 kilometru no Stendes, tuvāk dzelzceļa pietātnes. Pilsetiņa apmetusies auglīgajā Abavas ielejā, kurai šeit augsti krasti. Pilsetas austrumos jau notalēm redzams kāds augsts uzkalns, kuru dēvē „pilskalnu”. Šis pilskalns ir apkārtnes augstākā vieta ar krāšņām izredzēm uz Abavas leju. Pilskalnu savā laikā pircis no krievu valdības tagadējais īpašnieks Šulcs. Pēdējais, sajūsmīnāts par šo teiksmaino vietu, līcis Rīgas dārzniekiem to „uzkopt”. Šim nolūkam pilskalna raksturīgais uzbedums pa daļai norakts, ņemot zemes ziemeļa malas paaugstināšanai no uzbeduma. Visapkārt pilskalnam izraktas ejas un celiņi. Dienvidus pusē ierīkots kāds pagrabs ar durvīm, lai pilskalns izskatītos noslēpumaināks. Kara laikā pagrabs atlauzis un sagrauts. Pilskalna plakums apstādīts darzkokiem, bet nogāzē uz Abavas pusi ierīkoti sakņu dārzi. Pēc Šulca ziņām pilskalnu rokot atrasta sagruzdusi labība, divi dzelzs šķēpa gali, krama cirvis un gabali no misiņa bļodas jeb cita kāda priekšmeta. Atradumi aizvesti uz Krieviju un tur palikuši. Uzbedums senāk esot bijis plataks un slīpāks pret vidu. Šim galvenam uzbedumam priekšā uzglabājušas vēl itkā otra, zemāka uzbeduma atliekas.

Pilskalna ierīkošanai izmantota dabīga vieta, kas radusies starp divām paralelām gravām stāvajā Abavas ielejas krastā. Ta radusēs zemes mēle, kas atgriezta no pārējiem laukiem

ar gravi un uzbedumiem. Pilskalnā dziļš mitrņu slānis. Tāpat viss lauks, kas uzbeduma priekšā satur ogļainu melnzemi ar kaulu un trauku atliekām. Šeit, domājams, senāk atradusies priekšpils.

Par Sabīles pilskalnu stāsta daudz variantos kādu teiku. Pili dzīvojuši lepna jaunava, kuŗa solījusies iziet pie tā jauneklā par sievu, kuŗš pa stāvo kalna malu no Abavas puses pilskalnā uzjāšot. Neviens to nevarējis. Reiz tomēr atradies kāds pārdrošnieks, kas ar zirgu-mašīnu uzjājis kalnā. Pili ievests, zirgs izvēmis uguni un pils sadegusi līdz ar lepo pils valdinieci. Kāds cits teikas variants runā par zemju izdalīšanu 5 verstu apkārtnē pēc pils nodegšanas, un tā cēlušas apkārtejas muižas.

Apkārtnē daudz vecu kaķu ar bagātiem atradumiem („krievu kapi”, zviedru kapi” u. c.). Vietējais skolotājs Remans stāsta, ka Valgale saucoties arī par Vecsabīli. Valgale nozīmējot vaļas galu, jeb brīvlaudis. Tāpēc Valgales pagasta esot uzglabājis daudz ipatnību.

Sabīles pilskalnu 1869. g. aprakstījis A. Bielensteins (Mag. 14. 2.). Aprakstā redzams, ka pilskalna plakums tai laikā ticis arts. Turpat viņš izteic izbrīnēšanos, ka pēc 13. g. simt. senrakstos blakus citām pilīm, nav pieminēta Sabīle, bet gan tuvumā esošā Pīdēvale. Sabīli min senraksti tikai sakot ar 14. g. s. Varētu būt, ka saskaņā ar teiku, pils jau bijusi nodegusi pirms mestru laikiem.

Sabīles pilskalns no dienvidus puses

Kuršu pilskalni – tūrisma objekti

Attēlos:

- 1) Kalnadārza pilskalns Dundagā.
- 2) Buses pilskalna plakums un valnis.

Seno kulta vietu dažādība Kurzemes PR teritorijā

Seno kulta vietu skaits Kurzemē Cult
Identity projektā (2012.g.): 104.

• Akmeņi	52
• Kalni	20
• Koki	16
• Avoti	10
• Alas	3
• Birzis	2
• Ūdenskritums	1

Attēlos: 1) Vanagkalns (Upurkalns).
2) Čiekuru bedrīšakmens.

Bedrīšakmeņi – pašas senākās kulta vietas

Bedrīšakmeņi uzskatāmi par senākajiem zināmajiem kulta akmeņiem. Apaļās iedobītes to virsmās ievērojamas izmantojot kādu citu nelielu akmeni pirms vairākiem tūkstošiem gadu. Latvijā pašreiz zināmi 92 šādi bedrīšakmeņi, no kuriem Kurzemē – 50. Visvairāk tie izplatīti Liepājas un Talsu apkārtnē.

Attēlos:

1. Vecvisminu bedrīšakmens.
2. Ventkalnu bedrīšakmens.

Bedrīšakmeņu ekspozīcija – kā tūrisma objekts: Grobiņas novada iespēja

- Pie savulaik vairākkārt pārvietotā Odziņu bedrīšakmens, tā tagadējā vietā Medzes pagastā: Grobiņas – Ventspils šosejas malā, izveidot pārvietoto bedrīšakmeņu parku (ekspozīciju)!

Attēlos:

1. Lejarāju bedrīšakmens akmeņu kaudzē Medzes pagastā.
2. Daudz cietušais Odziņu bedrīšakmens jaunajā vietā ar labiekārtojumu.

Noslēpumainie bļodakmeņi

Cilvēku meistarīgas darbības rezultāts – noslēpumaini dobumakmeņi. Kalti ar metāla instrumentiem, dažus gadsimtus senā pagātnē. Tomēr nav skaidrības par to izveides iemesliem. Vai senas kulta vietas, vai saimnieciski noderīgi akmeņi? Tūristiem šī veida dobumakmeņi ir vieni no interesantākajiem.

Latvijā zināmi 20 bļodakmeņi, visvairāk – Kurzemē (12).

Attēlos:

1. Alsungas (Naižu) bļodakmens.
2. Ulmales (Piņņu) bļodakmens Pāvilostas novadā.

Pēdakmeņi

Pēdakmeņi ir akmeņi ar Velna vai kādu citu mitoloģisku personāžu it kā iemītām pēdām. Parasti pētnieki šādas pēdas vērtē kā dabiskas izcelsmes. Pēdakmeņiem nozīmīgākais – nostāsts un nosaukums.

Attēlos:

1. Velna pēdas akmens Kabiles kapos.
2. Mežūbulaišu pēdakmens Ezeres apkārtnē.

Dižakmeņi kā senvietas

Latvija ir ļoti bagāta ar dižakmeņiem (akmeņi ar tilpumu 10m³ un vairāk). Samērā bieži šādi dižakmeņi saistīti ar nostāstiem un teikām. Ļoti raksturīgs nosaukums – Velnakmens.

Attēlos:

1. Grīžu Velna beņķis Ventspils novada Tārgales pagastā.
2. Kapsēdes dižakmens Grobiņas novada Medzes pagastā.

Senie svētozoli

Ozoli kā seni svētie koki visvairāk zināmi Vidzemē un Kurzemē. Bieži šādi ozoli sasnieguši izcilus dižkoku izmērus. Par dižozolu tiek uzskatīti ozoli sākot no 4m apkārtmēra. Ozolu augšanas ātrums ir ap 2 cm gadā, līdz ar to 8 m resnais Strēļu Svētozols varētu būt ap 400 gadus vecs.

Attēlos:

1. Mundigu Upurozols Talsu apkārtnē.
2. Strēļu Svētozols Abavas ielejā.

Senās svētliepas

Kurzemei ļoti raksturīgas ir senās svētliepas. Mūsdienās apskatāmas gan dižkoku izmērus sasniegušas liepas, gan seno svētliepu nākamo paaudžu atvases.

Attēlos:

1. Valdemārpils Elku liepa.
2. Usmas Elku liepa.

Kulta kalni Kurzemē

Kurzemē ļoti izplatītas senvietas ir dažādi kulta kalni. Bieži tos sauc – Elku kalns vai Baznīcas kalns.

Attēlos:

1. Skats uz Vanagkalnu augstienes ainavā.
2. Vanagkalns (Upurkalns) Talsu apkārtnē.

Avoti kā senās kulta vietas

Avoti kā senas kulta vietas zināmi visā Latvijā.

Bieži par šādiem avotiem ir nostāsti par ūdens dziednieciskajām īpašībām, nereti tie atspoguļojas arī avotu nosaukumos – piemēram, Acu avots, Veselības avots, u.c.

Attēlos:

1. Leju svētavots Sventājas ielejā Rucavas apkārtnē.
2. Kurmāles Baltavots Kuldīgas apkārtnē.

Alas kā senās kulta vietas

Attēlā: Skats uz āru no Māras avotiņa (Laupītāju) alas, Abavas ielejā.

Kurzeme ir otrs alām bagātākais Latvijas reģions (aiz Vidzemes). Taču tikai dažas no Kurzemes alām ir vērtējamās kā senas kulta vietas: Māras kambari, Māras avotiņa ala, Kandavas (Matkules) Velnala, Svētmeitu kambari un iespējams arī kādreiz bijusī Dāvida pils ala Slīterē. Pirmās trīs no tām ir arī pazīstamas kā tūrisma objekti. Visas minētās alas ir izveidojušās smilšakmens iežos un atrodas Kurzemes vidusdaļā un Ziemeļkurzemē.

Elku birzis

Kādreiz Kurzemē bijušas ne vien Elku birzis, bet pat kuršu svētie meži. Mūsdienās diemžēl maz kas no tā visa atlicis – tikai divas birzis nelielās platībās.

Attēlos:

1. Elku birzs atlikums Aizputes novadā.
2. Norādes zīme Ķoniņciema (Turlavas) Elku birzī Kuldīgas novadā.

Senvietu apmeklētības grūtības

Galvenās grūtības tūristiem
apmeklējot senvietas Kurzemē:

- Grūti pieejamas, īpaši mežainos apvidos.
- Grūti lokalizējamas, ja nav norāžu zīmju.
- Nav informācijas uz vietas (nav stendu).
- Dažādi privātīpašumu ierobežojumi (pat sētas, nepiesieti suņi, u.c.).
- Piedrazojums un nesakoptība.

Attēlos:

1) Ļoti grūti pieejamais Krustkalnu
bedrīšakmens Embūtes apkārtnes
mežos.

2) Krievu kalna pilskalns Skrundas
apkārtņē – tūristi uz to var brist pa
laukiem, jo nav norāžu.

Senvietu saglabāšanas grūtības

Attēlā:

Latvijā bedrītēm visbagātākais
(263) senais kulta akmens -
Elekšu bedrīšakmens, Priekules
novadā.

Kurzemē ir diezgan
daudz senvietas, kuru
aizsardzība jau
daudzus gadus ir
neapmierinoša un
kritiska. Ļoti bieži
nepieciešams
senvietas
norobežojums,
norādes zīme (vai
vairākas), kā arī
informatīvs stends.

Seno kulta vietu lietošana mūsdienās

Senās kulta vietas tiek lietotas vēl mūsdienās, un tas ir viens no veidiem kā tās saglabāt, un arī piedāvāt tūristiem apskatei.

Attēlos:

1. Valgales Baznīckalnā.
2. Skats no Vanagkalna.
3. Kurmāles Baltavots.

Kuršu kulinārais mantojums

Attēlā: sklandrauši – plaši pazīstams lībiešu un arī citu kurzemnieku ēdiens.

Tūrisma attīstībai nozīmīgi ir ne tikai senie kuršu pilskalni, senās kulta vietas, bet arī dažādi pakalpojumu sniedzēji, kas stāsta par to kā kurši dzīvojuši, tai skaitā – ēduši. Kulinārais mantojums ir būtisks papildinājums vēsturisko vietu apceļotājiem.

Papildus informācija par Kurzemes senvietām

- www.petroglifi.lv
- www.ancientsites.eu
- www.mantojums.lv
- E-pasts: petroglifi@inbox.lv

Attēlā:
Koniņciema Elku birzs liepa.